B.S.Siddikov
FarDU pedagogika kafedrasi professori, pedagogika fanlari nomzodi
M.N.G‘aniyeva
FarDU pedagogika nazariyasi va tarixi mutaxasislig 2-bosqich magistranti

INKLYUZIV TA’LIM MUHITIDA IJTIMOIY FAOLLIKNI SHAKLLANTIRISHNING DIAGNOSTIK IMKONIYATLARI

Annotatsiya *Ushbu maqolada inklyuziv ta’lim muhitida talabalarning ijtimoiy faolligini shakllantirishning ilmiy-pedagogik asoslari yoritilgan. Inklyuziv ta’limning asosiy maqsadi — barcha talabalarga ta’lim olishda teng imkoniyatlar yaratish, ularni faol ijtimoiy hayotga tayyorlash va shaxsiy mas’uliyat hissini kuchaytirishdan iborat. Shu bois mazkur jarayonni samarali tashkil etish uchun uni ilmiy asosda o‘lchash, baholash va nazorat qilish zarur.Maqolada pedagogik kvalimetriya yondashuvi asosida inklyuziv muhitda ijtimoiy faollikni diagnostika qilish imkoniyatlari tahlil qilingan. Kvalimetrik baholash jarayoni talabalarning motivatsion, kognitiv, amaliy va refleksiv komponentlarini aniqlash hamda ularning rivojlanish dinamikasini kuzatish imkonini beradi.*

Kalit so‘*zlar*: *inklyuziv ta’lim, ijtimoiy faollik, pedagogik kvalimetriya, diagnostika, baholash mezonlari.*

Аннотация *В данной статье раскрыты научно-педагогические основы формирования социальной активности студентов в условиях инклюзивного образовательного пространства. Основная цель инклюзивного образования заключается в обеспечении равных возможностей для всех учащихся, развитии их социальной ответственности и подготовке к активному участию в жизни общества. В связи с этим особое значение приобретает диагностика и оценка уровня социальной активности студентов на научной основе.В статье рассматриваются возможности диагностики социальной активности на основе педагогической квалиметрии. Квалиметрический подход позволяет определить и измерить мотивационные, когнитивные, практические и рефлексивные компоненты социальной активности.*

Ключевые слова*:* *инклюзивное образование, социальная активность, педагогическая квалиметрия, диагностика, критерии оценки.*

Annotation *This article explores the scientific and pedagogical foundations of developing students’ social activity within an inclusive educational environment. The main goal of inclusive education is to ensure equal opportunities for all learners, strengthen their sense of social responsibility, and prepare them for active participation in social life. Therefore, diagnosing and evaluating the level of social activity on a scientific basis becomes an essential aspect of this process.The paper highlights the opportunities for diagnosing social activity based on the pedagogical qualimetry approach. This*

method allows the identification and measurement of the motivational, cognitive, practical, and reflective components of students’ social activity.

Keywords*: inclusive education, social activity, pedagogical qualimetry, diagnostics, evaluation criteria.*

Zamonaviy ta’lim jarayonida inklyuzivlik tamoyili shaxsning imkoniyatidan qat’i nazar, uni ta’lim jarayoniga faol jalb etish, o‘zini jamiyatda to‘laqonli a’zo sifatida his etishiga ko‘maklashadi. Inklyuziv ta’lim muhitining samaradorligi, avvalo, undagi ijtimoiy faollik darajasiga bog‘liqdir. Ijtimoiy faollik — bu shaxsning jamiyat hayotida faol ishtirok etish, tashabbus ko‘rsatish, o‘z fikrini erkin ifoda etish va ijobiy ijtimoiy o‘zgarishlarga hissa qo‘shish qobiliyatidir. Biroq bu sifatlar o‘z-o‘zidan shakllanmaydi, balki ular pedagogik diagnostika va kvalimetriya orqali aniqlanib, maqsadli rivojlantirishni talab etadi. Inklyuziv ta’limda o‘quvchilarning turli ehtiyojlari, psixologik va ijtimoiy jihatdan farqli xususiyatlari mavjud bo‘lganligi sababli, ijtimoiy faollikni rivojlantirishda individual yondashuv muhim o‘rin tutadi. Shu nuqtai nazardan, pedagogik diagnostika ijtimoiy faollikning mavjud darajasini, uning tarkibiy qismlarini (motivatsion, kommunikativ, refleksiv, emotsional) aniqlashga imkon beradi. Diagnostik jarayonni samarali tashkil etishda kvalimetriya usullaridan foydalanish o‘qituvchiga nafaqat sifatni o‘lchash, balki o‘quvchi shaxsining ijtimoiy rivojlanish dinamikasini monitoring qilish imkonini beradi. Masalan, ijtimoiy faollikni baholashda quyidagi kvalimetrik ko‘rsatkichlardan foydalanish mumkin: Motivatsion ko‘rsatkichlar: o‘quvchining ishtirok etish istagi, tashabbuskorligi, ijtimoiy loyihalarda qatnashish darajasi;

Kommunikativ ko‘rsatkichlar: jamoada muloqotga kirishish, boshqalarni tinglash va tushunish ko‘nikmasi;

Refleksiv ko‘rsatkichlar: o‘z faoliyatini baholash, o‘z xatti-harakatlariga tanqidiy yondashish;

Emotsional-intellektual ko‘rsatkichlar: empatiya, tolerantlik, boshqalarga yordam berishga tayyorlik. Bu indikatorlar asosida ijtimoiy faollikni ball tizimi yoki ko‘rsatkichlar shkalasi yordamida baholash mumkin. Natijalar o‘qituvchiga o‘quvchi yoki talabaning ijtimoiy faolligini rivojlantirishda qaysi yo‘nalishlarda qo‘shimcha pedagogik ta’sir zarurligini ko‘rsatadi.

Bundan tashqari, inklyuziv muhitda o‘qituvchining diagnostik madaniyati — ya’ni, o‘quvchi shaxsini kuzatish, ma’lumotlarni tahlil qilish, individual rivojlanish trayektoriyasini belgilash qobiliyati — muhim ahamiyatga ega. Diagnostik madaniyat rivojlangan o‘qituvchi nafaqat ijtimoiy faollikni aniqlaydi, balki uni shakllantirish uchun individual ta’lim strategiyalarini ham ishlab chiqadi. Kvalimetrik yondashuv esa bu jarayonni miqdoriy asosda tahlil qilish, natijalarni taqqoslash, samaradorlikni baholash imkonini beradi. Masalan, o‘qituvchi har bir o‘quvchining ijtimoiy faollik ko‘rsatkichlarini (ishtirok darajasi, tashabbus, muloqot sifati) muntazam o‘lchab, rivojlanish dinamikasini aniqlaydi. Bu esa nafaqat o‘quvchi, balki butun sinf yoki guruhdagi ijtimoiy muhitni yaxshilashga xizmat qiladi.

Inklyuziv ta’lim sharoitida ijtimoiy faollikni shakllantirishda uch asosiy muammo ko‘zga

tashlanadi:

1. Diagnostik yondashuvning yetarli darajada tizimlashtirilmaganligi;
2. Kvalimetrik mezonlarning umumiyligi, aniq indikatorlarning yo‘qligi;
3. O‘qituvchilarning diagnostik madaniyati pastligi.

Bu muammolarni bartaraf etish uchun pedagogik kvalimetriya asosida diagnostik modellar yaratish zarur. Bunday modelda o‘quvchining ijtimoiy faollik darajasi aniq belgilangan mezonlar asosida o‘lchanadi, o‘qituvchiga esa shaxsiy rivojlanish xaritasini tuzish imkonini beradi.Natijada, ijtimoiy faollikni shakllantirish jarayonida diagnostika va kvalimetriya integratsiyasi quyidagi afzalliklarni beradi: ta’lim jarayonining shaxsga yo‘naltirilganligini ta’minlaydi, har bir o‘quvchining kuchli va zaif tomonlarini aniqlaydi, ijtimoiy moslashuvni osonlashtiradi, o‘qituvchining refleksiv faoliyatini kuchaytiradi, ta’lim sifati va natijadorligini oshiradi.

Xulosa. Inklyuziv ta’lim muhitida ijtimoiy faollikni shakllantirish — bu nafaqat shaxsni ijtimoiy hayotga tayyorlash, balki uning ichki salohiyatini ochish jarayonidir. Ushbu jarayonning muvaffaqiyati o‘qituvchining diagnostik madaniyati va kvalimetrik yondashuvi bilan bevosita bog‘liq. Diagnostika orqali ijtimoiy faollikning mavjud darajasi aniqlanadi, kvalimetriya esa bu darajani miqdoriy tahlil qilish va dinamik o‘zgarishni kuzatish imkonini beradi. Shunday qilib, ijtimoiy faollikni rivojlantirishda diagnostik va kvalimetrik yondashuvlarning uyg‘unligi inklyuziv ta’lim sifatini oshirish, shaxsning o‘zini jamiyatda to‘liq anglashiga yordam berish hamda o‘qituvchining kasbiy kompetensiyasini yangi bosqichga olib chiqish uchun muhim omildir.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

1. Abdurahmonova, D. (2022). Inklyuziv ta’limda o‘qituvchining ijtimoiy kompetensiyasini shakllantirish masalalari. Toshkent: TDPU nashriyoti.
2. Abdullaeva, N. (2023). Pedagogik kvalimetriya asosida ta’lim sifatini baholash texnologiyalari. Samarqand: SamDU Ilmiy axborotlar to‘plami, №2.
3. Azizxo‘jayeva, N. N. (2020). Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. Toshkent: Fan va texnologiya.
4. Hoshimova, G., & Qo‘chqorov, B. (2021). Diagnostik yondashuv asosida o‘quvchilar faoliyatini baholash usullari. O‘zbekiston pedagogika jurnali, 4(1), 45–52.
5. Karimova, S. (2022). Inklyuziv ta’limda ijtimoiy moslashuvning psixologik-pedagogik asoslari. Toshkent: Innovatsion ta’lim jurnali, 3(5), 22–28.
6. Shodmonova, S. (2023). Ta’lim jarayonida ijtimoiy faollikni shakllantirishning zamonaviy usullari. Pedagogik mahorat jurnali, 1(2), 55–61.
7. Shukurova, M., & Tursunov, I. (2021). Pedagogik diagnostika va monitoring tizimi. Toshkent: TDPU Ilmiy to‘plam.
8. Vlasova, V. K. (2019). Kvalimetriya v obrazovanii: teoriya i praktika. Moskva: Akademiya.
9. UNESCO. (2020). Inclusive Education: Ensuring Access to Quality Education for All. Paris: UNESCO Publishing.
10. Zhang, L., & Smith, J. (2021). Diagnostic assessment in inclusive classrooms: A competence-based approach. International Journal of Educational Research, 109, 101–118.